

יהדות

מחשבה ומוסר

לבתי ספר עצמאיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	—	נושאים בהשקפת היהדות	—	(20×1)	—	20	נקודות
פרק שני	—	ספרים ומאמרים	—	(8×10)	—	80	נקודות
						100	נקודות
						סה"כ	

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – נושאים בהשקפת היהדות (20 נקודות)

ענה על שאלה 1.

ענה על ארבעה מן הסעיפים א-ה (לכל סעיף – 3 נקודות).

ענה על סעיף ו (חובה) על כל חלקיו – 8 נקודות; סה"כ לכל השאלה – 20 נקודות.

1. הנאה אנושית והנאה בהמית

(ספר הכוזרי, שמונה פרקים לרמב"ם, הלכות תשובה, ספר החינוך, מסילת ישרים)

א. לפי דברי החבר בספר הכוזרי, אדם שאינו חי לפי השקפה מסוימת – הנאותיו אינן אלא הנאות בהמיות.

– מהי השקפה זו?

– למי דומה הנהנה החסר השקפה זו? הסבר דימוי זה.

ב. בנוגע למי כתב הרמב"ם בפרק החמישי של שמונה פרקים, כי בשל מעשה שעשה "הוא והבהמה שווין"?

ג. על פי הרמב"ם בהלכות תשובה, חזרה בתשובה מעוון רדיפת ממון ורדיפת מאכלות קשה מחזרה בתשובה מעוון גזל וגנבה. הסבר מדוע.

ד. "ואכלת ושבעת וברכת" (דברים, ח', י').

על פי ספר החינוך, האם יש שיעור לשביעה? הצג את דבריו בעניין זה.

ה. "כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה..." (אבות, ו', ד').

מה למד רמח"ל ממשנה זו בנוגע לאחד ממפסידי הזריות?

ו. קרא את הקטע מדברי הרב בלוך שלפניך, וענה על כל השאלות שאחרי:

"... וביארנו כי מסיפורי התורה אנו רואים ולומדים כי כמה שיגדל האדם ובאיזה מצב של קדושה וטהרה

שיעמוד, אי אפשר לו להיפרד לגמרי מכל ענייני החומר שלא להתחשב עימהם. כי כל הכוחות והרגשות

שנמצאים ופועלים באדם הקטן נמצאים גם באדם היותר גדול ונעלה. הם נוטלים חלק בכל מעשיו

ופעולותיו ודורשים את תפקידם מכל דבר, אף היותר נשגב ומרומם.

ולכן גם ביצחק אבינו היו נמצאים באיזו מידה, דקה מן הדקה, כל העניינים וכל הכוחות, והוא ידע והכיר בהם.

וכשרצה לברך וחפץ שהברכה תהיה בשלמותה, שלזה היה דרוש שכל כוחותיו וענייניו החיים בו יעזרוהו

ויסייעוהו לזה, שרק אז תוכל לפעול פעולתה במילואה, ציווה לעֲשׂוֹ לצוד ציד ולהכין לו מטעמים, כי על

ידי שייהנו מהם הכוחות הנמוכים שבנפשו, יחפצו גם הם בברכה ויגדילו את כוח השפעתה".

(הרב יוסף יהודה לייב בלוך, שיעורי דעת, ב, פלדהיים, תש"ע, עמוד צח)

(1) מה הם הכוחות הפועלים באדם שאליהם מתכוון הרב בלוך, וכיצד הוא מכנה אותם בהמשך דבריו?

(2) הרב בלוך קובע כי כוחות אלו נמצאים ופועלים גם באדם קטן וגם באדם גדול ונעלה.

האם פעולתם שווה בכל אדם? בסס את תשובתך על הקטע.

(3) הסבר כיצד כוחות אלו מגדילים את ההשפעה של הברכה.

פרק שני — ספרים ומאמרים (80 נקודות)

ענה על עשר מן השאלות 2-13.

בשאלות שבחרת, ענה על כל הסעיפים (לכל שאלה — 8 נקודות).

2. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר שלישי

- א. בדברי החבר למלך כוזר הוא מבדיל בין "המעשים הידועים" ובין "המעשים האלוקיים".
הסבר כל אחד מן המושגים האלה, והבא דוגמה לאחד מהם. (4 נקודות)
- ב. "וראיתי שיש לאלוקים איזה סוד הגורם לקיומכם. הסוד הוא שמירת השבתות והמועדים".
כתוב שלושה הסברים של מלך כוזר לדברים אלה. (4 נקודות)

3. רמב"ם, שמונה פרקים

- א. "אמרו קדמונים שיש לנפש בריאות וחולי כמו שיש לגוף בריאות וחולי".
כתוב שני עניינים שבהם חולי הנפש דומה לחולי הגוף. (3 נקודות)
- ב. "כאשר ראו הסכלים את החסידים האלו שעשו פעולות אלו ולא ידעו את כוונתם... ונהגו בהם".
(1) על פי הרמב"ם, מה הן הפעולות שנקטו החסידים?
(2) מדוע נקטו גם הסכלים פעולות אלו?
(3) הסבר מדוע שלל הרמב"ם את מעשיהם של הסכלים.
(5 נקודות)

4. רמב"ם, י"ג עיקרים

- א. על פי הרמב"ם, מה הם התנאים המכשירים את האדם לקבל נבואה? (3 נקודות)
- ב. נבואת משה רבנו נבדלה מנבואת שאר הנביאים. כתוב שלושה הבדלים ביניהן. (3 נקודות)
- ג. הסבר כיצד האמונה באמיתות של נבואת משה רבנו מוכחת ממעמד הר סיני. (2 נקודות)

5. רמב"ם, הלכות תשובה

- א. "הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע" (בראשית, ג', כ"ב).
מה למד הרמב"ם מן המילים "ממנו לדעת" בנוגע לבחירה החופשית? (2 נקודות)
- ב. מהי הטענה של "טיפשי אומות העולם" בעניין הבחירה החופשית? (2 נקודות)
- ג. כיצד הוכיח הרמב"ם שלאדם יש בחירה חופשית? כתוב שתי הוכחות. (4 נקודות)

6. דרשות הר"ן

- א. "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" (מכות, ג', ט"ז).
- מהי המטרה של ריבוי המצוות לפי דעת הרמב"ם שמובאת בדברי הר"ן, ומהי המטרה של ריבוי המצוות לפי דעת הר"ן עצמו? (4 נקודות)
- ב. מהי המחלוקת בין הר"ן ובין הרמב"ם בנוגע לשכר על המצוות? (2 נקודות)
- ג. לדעת הר"ן, במצוות שבחר הקב"ה להטיל על עם ישראל בא לידי ביטוי חסד שהוא עשה עימם. הסבר את דעתו בעניין זה. (2 נקודות)

7. ספר החינוך, מצוות בניין בית הבחירה

- א. "כי השמיים ושמי השמיים לא יכללוהו".
- מה מוכיח מחבר ספר החינוך מדברים אלו בנוגע למטרה של בית המקדש? (3 נקודות)
- ב. לפי דברי הרמב"ן המובאים בספר החינוך, "בעבור שמעשה בני אדם נגמרים במחשבה ובדיבור ובמעשה, ציווה ה' יתברך כי כאשר יחטא יביא קורבן".
- הסבר כיצד הקרבת הקורבן מכפרת על חטא במחשבה, על חטא בדיבור ועל חטא במעשה. (3 נקודות)
- ג. הסבר מדוע הבאת קורבן בהמה לכפרה על חטא מעוררת את החוטא. (2 נקודות)

8. מהר"ל, דרך חיים, אבות ד', א'

- א. על פי המהר"ל, הקשר שבין החכם לחוכמה דומה לקשר שבין החומר לצורה. הסבר את דבריו. (3 נקודות)
- ב. מדוע האדם ראוי להיקרא "גיבור", ואילו הבהמה אינה ראויה להיקרא "גיבור" אף שהיא חזקה מן האדם? (2 נקודות)
- ג. מדוע לאדם הנהנה מייגיע כפיו מובטח "וטוב לך לעולם הבא"? (3 נקודות)

9. רמח"ל, מסילת ישרים, הקדמה

- א. לפי רמח"ל, היראה, האהבה ושלמות הלב הם מחלקי שלמות העבודה.
- הסבר בקצרה כל אחד מן המושגים המודגשים בקו, על פי רמח"ל. (3 נקודות)
- ב. לפי רמח"ל, מהו ההבדל בין "חלקי שלמות העבודה" ובין השינה והיקיצה, הרעב והשובע? (2 נקודות)
- ג. הסבר מדוע "אך מעטים יהיו מן המין הזה, אשר יקבעו עיון ולימוד על ענייני שלמות העבודה". (3 נקודות)

10. חזון איש, אמונה ובטחון

- א. "אכן מידת הביטחון קניין הלב".
כיצד מתנהג בעל מידת הביטחון? (2 נקודות)
- ב. מדוע בעל הביטחון המזויף מגונה יותר ממשולל הביטחון? כתוב שני הסברים. (3 נקודות)
- ג. על פי חז"ל, מהו הפגם בבקשה "והזכרתני" שביקש יוסף משר המשקים – פגם במידת הביטחון של יוסף או פגם בדרך ההשתדלות שלו? הסבר את תשובתך. (3 נקודות)

11. האדמו"ר מסלונים, נתיבות שלום, נתיבי טהרת המידות

- א. על פי האדמו"ר מסלונים, האיש הבא לטהר מידותיו צריך להתבונן לאיזה סוג הן שייכות.
(1) אילו סוגים של מידות יש באדם?
(2) מהו סוג המידות שההתמודדות עימו קשה יותר? נמק את תשובתך.
(3 נקודות)
- ב. הסבר שתיים מן הדרכים שבהן אפשר לשנות מידות רעות, על פי האדמו"ר מסלונים. (3 נקודות)
- ג. מדוע לא הוזכרו בתורה ענייני המידות הרעות? (2 נקודות)

12. הרב פרידלנדר, שפתי חיים, השבת

- א. "בזעת אפיק תאכל לחם" (בראשית, ג', י"ט).
מדוע על האדם להמעיט בהשתדלותו בענייני פרנסה? (2 נקודות)
- ב. מהו הרעיון המשותף לשפתי ולמן שניתן לעם ישראל במדבר? (3 נקודות)
- ג. אנשי דור המדבר זכו ל"לימוד כפול ומכופל" בעניין השבת. מהו לימוד זה? (3 נקודות)

13. הרב פרידלנדר, שפתי חיים, צניעות

- א. בנוגע לכרם רבעי נאמר: "... הצנועים מניחין את המעות ואומרים: כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות האלו".
על פי הרב פרידלנדר, הסבר מדוע האנשים שפעלו כך נקראו "צנועים". (3 נקודות)
- ב. באכילת לחם הפנים היו "הצנועים מושכין את ידיהם".
הסבר מה עשו הכוהנים הצנועים ומה הייתה המטרה שלהם במעשה זה. (3 נקודות)
- ג. הנביא מיכה הורה לעם ישראל "והצנע לכת עם אלקיך" (מיכה, ו', ח').
מהו ההסבר של הרב פרידלנדר להוראה זו של הנביא? (2 נקודות)

בהצלחה!